

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Sosiologi bachelor

Opptaksår: 2019

Er oppgaven konfidensiell?

NEI: X JA:

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål?

JA: X NEI:

Forfattere

Studentnummer	Navn:
247406	Rune Aas Lium
254624	Even Fredriksen

Oppgavens tittel:

“Tyvens” opplevde kriminalitet og utenforskap - i et sosiologisk lys

---

Veileder: Åse Elisabeth Vagli

Sammendrag

Hvordan følte det å være på utsiden av samfunnet og hvordan ble han en del av et kriminelt miljø? Vi har fulgt en informants fortelling om seg selv fra han var en liten gutt som prøvde å finne sin plass i verden, til et liv som gjengmedlem og tyv, og videre inn i narkotika og fengselsopphold. Det å ikke tilhøre noen sosiale grupper og hvordan dette kan føre til kriminalitet, er det vi vil belyse. Vårt intervju ble gjennomført etter han var ferdig sonet, og vi analyserer hans fortellinger ved hjelp av sosiologiske perspektiver og teorier for å prøve å forstå hvordan en kriminell løpebane kan henge sammen med utenforskap. Det teoretiske rammeverket vi benytter oss av hjelper oss å drøfte hans historier, gi forståelse til begrepene *utenforskap* og *kriminalitet*, og setter det i en sosiologisk kontekst. Gjennom intervjuer med informant med bakgrunn fra rus og kriminalitet, i samspill med en dokumentarfilm og feltobservasjon legger det grunnlaget for oppgavens empiri.

Abstract

How did it feel to be on the outside of society and how did he become part of a criminal environment? We have followed the informer's story about himself from the time he was a young boy trying to find his place in the world, to a life as a gang member and thief, and follow him further into drugs and imprisonment. Not belonging to any social groups, and how it could lead to criminal behaviour, is something we want to highlight. Our interview was conducted after he finished serving his sentence, and we analyze his stories using sociological perspectives and theories trying to understand how a criminal career can be linked to exclusion. The theoretical framework we use helps us discuss his stories, provide an understanding of the concepts of exclusion and crime, and to put it in a sociological context. Through interviews with informants with a background in drugs and crime in collaboration with a documentary and field observation, it lays the foundation for the thesis' empirical data.

Forord

Først og fremst vil gi vi en stor takk til vår veileder, Åse Elisabeth Vagli. Hun har gitt oss mange gode råd for denne bacheloren, blant annet var det hun som tipset oss om dokumentaren “Kunstneren og Tyven”. Det var også fra Åse vi fikk beskjed om at “Tyven” skulle komme å holde foredrag på universitetet. Denne oppgaven hadde ikke eksistert uten disse tipsene. Vi har diskutert og vært mye uenig, men vi sitter nå igjen med en oppgave vi er stolte over.

Vi vil også takke vår informant som har gitt oss verdifull kunnskap og innsikt, og som virkelig slapp oss inn i sitt liv. Hans bidrag i form av foredrag har vært uvurdelig, og vi er også veldig takknemlige for at vi fikk muligheten til et intervju. Under hele prosessen, fra vi kontaktet han etter seminaret, til oppgaven var levert, har han vært tilgjengelig for spørsmål.

Vi vil også rekke en takk til noen av studentene i klassen, som har vært flotte å ha når vi har stått fast, eller når vi virkelig trengte en kaffepause.

Even Fredriksen & Rune Aas Lium

Sammendrag.....	II
Forord.....	III
Innholdsfortegnelse.....	1

Innhold

1. Innledning	2
<u>1.1</u> Problemstilling og avgrensning	2
<u>1.2</u> Sosiologifaglig relevans	3
2. Teori	3
<u>2.1</u> Sosiologiske årsaksforklaringer - <i>struktur/aktør</i>	3
<u>2.1.1</u> Det strukturelle perspektivet.....	3
<u>2.1.2</u> Det aktørorienterte perspektivet.....	5
<u>2.2</u> Kriminalitet.....	6
<u>2.3</u> Utenforskap	7
<u>2.3.1</u> Stemplingsteori	7
<u>2.3.2</u> Sosial bakgrunn.....	8
3. Metode og Data	10
<u>3.1</u> Hvilken metode har vi brukt?	10
<u>3.2</u> Hvordan samlet vi dataen?	10
<u>3.3</u> Analyse av data.....	12
<u>3.4</u> Validitet.....	13
<u>3.5</u> Utvalg av informant og datakilde	14
<u>3.6</u> Observasjon	14
<u>3.7</u> Etikk.....	14
<u>3.8</u> Metodekritikk	15
4. Empiri og drøfting	15
<u>4.1</u> Kunstneren og Tyven	15
<u>4.2</u> Intervju	17
5. Avslutning/konklusjon.....	29
6. Litteraturliste.....	33
Vedlegg.....	36
Intervjuguide	36
Informasjonsskriv	38

1. Innledning

«Vil du vite hvordan jeg ble kriminell?» er et sitat fra filmen «Kunstneren og Tyven». Tyven er vår informant. Kriminalitet og utenforskap er bakgrunnen for denne studien og vi vil benytte oss av erfaringer og perspektiver fra vår informant som utgangspunkt.

Vi skal ta for oss ulike perspektiver innenfor en sosiologisk ramme for å forstå hvordan utenforskap kan påvirke individer i samfunnet. Utenforskap i seg selv kan forstås som et fenomen som oppstår når individer ikke finner sin posisjon i det sosiale liv, og kjenner på en fremmedgjørende følelse overfor resten av samfunnet. Stavanger Kommune etablerte i etterkant av pandemien en «utenforskapskommisjon» for å komme frem til konkrete tiltak for å bekjempe utenforskap. De definerer utenforskap slik; «å stå utenfor viktige samfunnsarenaer eller fellesskap i samfunnet» (Utenforskapskommisjonens andre delrapport, 2022, s. 19).

Kriminalitet er handlinger som bryter med samfunnets sosiale normer, og som virker avvikende for majoriteten. Hvorfor er det noen som ikke klarer å tilpasse seg og finne sin plass i samfunnet, og hvorfor kan veien inn mot kriminalitet være kortere for dem?

Etter litteraturgjennomgang, kvalitative intervju, feltobservasjon og dokumentaranalyse ønsker vi å sitte igjen med svar som kan belyse dette samfunnsaktuelle problemet.

Bakgrunnen for valg av en slik oppgave er at vi ønsker å sette lys på et samfunnsaktuelt problem som kan vekke leserens oppmerksomhet og inspirere til videre forskning.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Kriminalitet og utenforskap i sosiologisk lys. Presentert ved scener fra en dokumentarfilm og intervju med en tidligere kriminell.

En problemstilling kan defineres som “en avgrenset setning som forteller deg og leseren din hva du utforsker i oppgaven din” (Stuvøy, 2022, s. 35). Problemstillingen legger også føringer for hvilke teorier som skal benyttes og skal hjelpe med å danne en rød tråd gjennom oppgaven (Busch, 2021).

Vår intensjon med problemstillingen er prøve å forstå utenforskap og kriminalitet som to sosiale fenomen gjennom erfaringer fra en informant. Vi mener at det er viktig å forstå temaene kriminalitet og utenforskap separat, derfor benytter vi teorikapittelet som en innramming av temaene. Deretter anvender vi denne kunnskapen senere i oppgaven.

Vi vil utforske hvordan utenforskap kan være en pådriver for kriminalitet og hvilke faktorer som ligger til grunn for dette.

Vi ville at oppgavens teoretiske ramme hovedsakelig skulle bestå av relevant faglig litteratur som ikke var eldre enn 10 år, dette kommer av at samfunnet er i stadig endring og vi må derfor benytte oss av teorier som er kompatible med tiden vi lever i. Vi bestemte oss derimot for å bruke noen eldre teorier og klassiske perspektiver i tillegg, for å underbygge våre funn og kunne drøfte og diskutere mer om temaene.

1.2 Sosiologifaglig relevans

Sosiologiens grunnleggende forskningsområde er studiet av mennesker i samfunn, og forholdet mellom struktur og aktør. Dette skildrer abstrakte forhold i samfunnet som det kreves begreper og definisjoner for å forstå (Schieffloe, 2019, s. 20). Kriminalitet og utenforskap anser vi dermed som et aktør-struktur-problem.

Et relativt nytt begrep innenfor utenforskap er NEET, som står for «not in education, employment or training». NEET beskriver unge mennesker som står uten utdanning og arbeid. Dette kan gjøre det vanskelig å integrere seg i samfunnet. Den sosiologiske klassikeren Emile Durkheim var opptatt av betingelsene for integrasjon og beskrev gjennom begrepet *anomi* at dersom mennesket ikke er integrert i samfunnet kan følelsen av mangel på tilknytning til omgivelsene føre til selvmord. (Tjora, 2021).

2. Teori

I dette kapitlet vil vi presentere det teoretiske grunnlaget som angir et rammeverk for temaene og problemstillingen i oppgaven. De sosiologiske teoriene vi har valgt å bruke er perspektiver som gir grunnlag for å utforske utenforskap og kriminalitet i et sosiologisk lys. Som problemstillingen lyder, ser vi ikke etter løsning på et problem, men forståelse av de sosiale fenomenene utenforskap og kriminalitet basert på erfaringer fra informant.

Vi starter derfor med å presentere teorier som omhandler sosiologiske årsaksforklaringer på kriminalitet.

2.1 Sosiologiske årsaksforklaringer - *struktur/aktør*

Det finnes mange ulike teorier om hva som kan føre til kriminalitet, og derfor ser vi det nødvendig å vise til ulike perspektiver for hva kriminalitet kan være påvirket av, med sosiologiske briller. Vi vil her presentere noen årsaksforklaringer:

2.1.1 Det strukturelle perspektivet

Er det slik at arv og miljø spiller en rolle for individers valg av karriere? Er det slik at gener kan brukes som en unnskyldning for dårlige livsvalg, og er våre liv allerede determinert?

En forskningsrapport utformet av Augustine Kong og hans kolleger undersøkte genetikken på Island med en representasjon på 20 000 islendinger. Deres intensjon var å forstå om barnas sosiale miljø hadde en genetisk årsaksforklaring, der foreldrenes utdanningsnivå var utgangspunktet. Ideen deres var at barnas oppvekstmiljø var påvirket av foreldrenes gener, som igjen reproduserte utdanningsnivået. Selv for barn som ikke arvet disse genene hadde foreldrenes utdanningsnivå stor innvirkning på utdanningen (Spilde, 2018).

Flere kriminologer, slik som Gabriel Tarde og Alexandre Lacassagne, ønsket å flytte fokuset vekk fra mennesket, og over til sosiale omgivelser. Tarde mente at kriminalitet var et produkt av individuelle handlinger, forårsaket av sosial miljøer (Hauge, 2001). For å underbygge sin kritikk mot den italienske kriminologen Cesare Lombroso – som mente at mennesket var biologisk determinert, undersøkte Lacassagne korrelasjonen mellom

økonomi og kriminalitet. Den franske skolen viste derfor til at fattigdom og lavere sosial klasse var en sentral faktor for kriminalitet.

I likhet med Lacassagne som undersøkte sosiale klasser som en faktor for kriminalitet, forsket Chicago-skolen på sosiale fenomener i ulike geografiske områder. Ett av deres funn var at områder med mennesker som var av lavere sosial klasse, hadde en betraktelig høyere kriminalitetsstatistikk. De begrunner dette med hvordan individene i området manglet fellesskap og tilknytning. Med deres manglende fellesskapsfølelse ble det normalt blant ungdommen å trekke mot gjengkriminalitet. Området ble derfor *sosialt oppløst*, og gjengene dannet sine egne normer og verdier. Også ungdommer som ikke ble akseptert eller fant en meningsfull plass i samfunnet, fant sin sosiale tilknytning til disse gjengene (Schiefløe, 2019).

For å forstå hvorfor sosial tilhørighet er viktig for individet har vi valgt å trekke inn den klassiske sosiologen Emile Durkheim, som er en av de fremste på dette feltet. Han gjør et skille mellom mekanisk solidaritet – der den kollektive bevisstheten står sterkt, og organisk solidaritet, der individet føler sterkere på en individuell bevissthet. I det mekaniske samfunnet blir menneskene trukket sammen av likhet i form av økonomi og livsstil, men i det organiske samfunnet blir individene mer gjensidig avhengig av hverandre fordi fellesskapet ikke står like sterkt. Durkheims beskrivelse av tilhørighet og bevissthet tar han for seg i teorien om «selvmord», der individer føler på en for *sterk* eller for *svak* integrasjon til samfunnet. Samtidig som selvmord er en svært individuell handling, tydeliggjøres strukturens makt ut ifra hvor tungt regler og normer veies i samfunnet. Med en for sterk integrasjon til samfunnet tar individet reglene og normene i samfunnet for seriøst og kan velge å «ofre» seg selv for fellesskapet. Med en for svak integrasjon tar ikke samfunnet nok tak i individet og mennesket danner en egoisme som kan være skadelig for individets grunnleggende sosiale behov.

En annen konsensusteoretiker som mente at menneskets tilknytning til samfunnet var essensielt for å ikke havne på utsiden, var Travis Hirschi. For å ikke havne i kriminelle miljøer var sosiale bånd viktig. De typiske kriminelle skildret han som unge, single, arbeidsløse menn, som ikke hadde funnet sin posisjon i samfunnet. For å underbygge sin teori mener Hirschi at gifte menn i stabilt arbeid har mindre sannsynlighet for å havne i et belastet miljø. Denne teorien ble i senere tid kritisert av flere, blant annet Marxister som

mente at de marginaliserte menneskene var ofre for et urettferdig samfunn (Thompson, 2016).

2.1.2 Det aktørorienterte perspektivet

Et viktig bidrag til aktørperspektivet er den symbolske interaksjonismen, som i større grad er opptatt av hvordan en kan gi mening til situasjoner i hverdagen, og hvordan dette kan løses gjennom handling. Aakvaag referer til sosiologen Herbert Blumer (1900-1987) som mente at menneskelig handling er meningsfull atferd som foregår på den måten at man først definerer hva slags situasjon man befinner seg i, og handler deretter. Uavhengig av situasjonen, vil handlingen være basert på menneskets kreativitet, uten å være påvirket av strukturene. Mennesker handler derfor basert på det de synes er rett for situasjonen. For Blumer, var samfunnet kun en rekke samhandlinger, og det fantes ingen strukturer rundt aktøren. Men aktøren kan danne relativt stabile mønstre gjennom handling og samhandling, slik som vennskap eller familie (Aakvaag, 2008). Det er fordi mennesker danner felles situasjonsdefinisjoner gjennom språket og symbolfortolkning for å holde sosial orden. Mennesket er med andre ord fritt: “det blir ikke kausalt determinert av den situasjonen det befinner seg i, men responderer alltid meningsfullt, kreativt, kritisk og eventuelt også avvisende og overskridende på sine omgivelser” (Aakvaag, 2008, s. 67).

I likhet med symbolsk interaksjonisme, ønsket teorien om rasjonelle valg (heretter kalt TRV) å sette aktøren i sentrum. I stedet for å se på hvordan kreative aktører oppfører seg i sosiale situasjoner, flytter TRV fokuset mot rasjonalitet. Det vil si at aktøren er et rasjonelt tenkende dyr som utfører handlinger som er nyttemaksimerende for individet.

Et viktig bidrag til teorien om rasjonelle valg kommer fra sosiologen Jon Elsters bytteteori. Aktører maksimerer egennytte istedenfor å være styrt av normer. “Bytteteoretikerne anbefaler oss altså å ta utgangspunkt i at samfunnet består av rasjonelle aktører motivert av egennytte som foretar bytter av materielle og immaterielle goder seg imellom [...]” (Aakvaag, 2008, s.100). Men slike goder finner man også i kriminelle kontekster. De materielle godene kan være ting som kan byttes for å få tak i noe som vil gi mer nytte. De immaterielle godene er ikke fysiske ting, men det er tjenester som kan byttes mot makt eller høyere sosial status.

2.2 Kriminalitet

Kriminalitet kan forstås som sosiale normer som brytes med majoritetens oppfattelse av riktig handlemåter (Becker, 1963). ‘[...] at den person, som antages at have overtrådt den, oppfattes som en særlig slags person, der ikke kan leve efter de regler, gruppen har vedlagt. Han betragtes som en «outsider»’ (Becker, 1963, s. 23). Hvor langt utenfor en er anses fra sak til sak, etter grad av overtredelse. En kan dermed diskutere om overtredelsen er noe en selv kunne utført. En sentral del av kriminologisk forskning, samt sosiologiske studier inspirert av kriminologien, er forståelse av menneskets atferd som fører til avvikende handlinger.

Nils Christie (2004) skriver i sin bok «en passende mengde kriminalitet» at kriminelle handlinger må ses som enten gode eller dårlige. Handlinger som oppfattes som dårlige er ikke nødvendigvis kriminelle, de kan også oppfattes som irriterende eller usmakelige (s.14). Men hvilke betingelser må ligge til rette for at det oppfattes som en kriminell handling? Christie legger tydelig frem at kriminalitet ikke finnes, men at handlinger som skaper avvikende atferd kan oppfattes som kriminelt. En kriminell handling vil aldri finne sin konsensus ettersom menneskets forståelse fungerer ulikt, og oppfattelsen av handlingen har ulik aksept i sosiale grupper. Kriminelle handlinger blir dermed ifølge Christie et komplisert regnestykke, der en må legge sammen ulike variabler for å forstå hvorfor noen anser handlingen som kriminell mens andre ikke, slik som sosial bakgrunn og miljø.

Et eksempel han presenterer er den mannen som kommer på stranden med alkohol og senere i fortellingen beveger mannen seg mot noen busker og drar ned buksesmekken. I nærområdet er det en boligblokk og et vakkert hus. Menneskene i det vakre huset tror at mannen skal blotte seg for barna, mens menneske i boligblokken tror mannen skal slå lens. (Christie, 2004, s. 14-15)

Denne beskrivelsen av mannen på stranden viser til to ulike perspektiver med to antagelig ulike sosiale klasser, der menneskene i huset anser dette som avvikende handling, mens menneskene i boligblokken forstår handlingen som mer aksepterende. Kriminalitet anses som et sosialt fenomen som er skapt ut ifra sosiale normer. Teorier som omhandler kriminalitet, bygger på sosiale prosesser innad i forskjellige kulturer. Et sentralt argument er hvordan sosiale systemer har en varierende aksept for kriminelle handlinger (Hauge, 2001)

2.3 Utenforskap

Sosiologen Aksel Tjora definerer utenforskap som «et uttrykk som i dagligtale brukes om manglende sosial tilknytning til samfunnet rundt. Uttrykket beskriver en situasjon der enkeltmennesker eller grupper av mennesker står utenfor samfunnet eller, for eksempel der de ikke deltar i arbeidsliv eller tar utdanning, eller der de mangler språklig eller kulturell tilknytning til samfunnet ellers» (Tjora, 2021). Vi legger vekt på at dette er et sosiologisk begrep, som skal vise til hvordan noen ikke har eller får mulighet å delta i samfunnet. Utenforskap blir ansett som et nasjonalt problem som må løses lokalt (Helgesen, 2016). Dette var på forsiden i en presentasjon fra KS, for å vise problematikken med utenforskap i dagens samfunn, og viktigheten med å bekjempe det. Stavanger kommune har derfor etablert en utenforskapskommisjon for å se på problemet med utenforskap blant unge i kommunen. De skriver i sin rapport at “[...] utenforskap viser gjerne til manglende deltakelse i arbeidsliv eller ulike utdanningsløp” (Utenforskapskommisjonens andre delrapport, 2022, s. 18).

Utenforskap er et relativt nytt sosiologisk begrep. Det finnes flere definisjoner, men de fleste sentrerer rundt det vi kan kalle *avvikende oppførsel*. Definisjonen fra Tjora er fra 2021, men gjennom vårt litteratursøk oppdaget vi teori om dette temaet fra tidligere også. Howard S. Becker (Becker, 1963) beskriver det vi løst kan oversette til utenforskap, eller folk som er på “utsiden” (*Outsiders*), som et fenomen som kan oppstå når man bryter sosiale normer, og dermed blir ansett som et utenforstående vesen. Dette finner man i ulike sosiale kontekster derav arbeidsledige, langtids sykemeldte og uføre. Utenforskap vil på denne måten ha negative konsekvenser på mennesket og på samfunnet. Mindre arbeidskraft og færre skatteyttere påvirker samfunnet da staten må kompensere med flere kollektive velferdsgoder.

2.3.1 Stemplingsteori

Erving Goffman (1922-1988) forsket på det sosiologiske begrepet *stigmatisering* og hvordan dette utartes for individet. *Stemplingsperspektiv* er en kognitiv prosess som omhandler selvoppfattelse av egen posisjon (Tjora, 2021). Det kan anses som en utestengelse for individer, og deres vei tilbake til samfunnet kan være vanskelig. Omgivelsenes reaksjon påvirker graden av stemping (Schiefløe, 2019). Et eksempel er hvordan tidligere rusmisbrukere har vanskeligheter med å finne veien tilbake til samfunnet,

ettersom omgivelsene kan være motvillige til å la dem å ta del. Edwin Lemert omtaler stempling når avvik blir fortolket som noe utenfor normalen i kombinasjon til et kulturelt ståsted (Hauge, 2001).

Kan stemplingsteorien ha en sammenheng mellom individets sosiale bakgrunn og den posisjonen han eller hun er i nå? Vi skal nå vise til noen sentrale bakgrunnsfaktorer som beskriver ulikheter i samfunnet.

2.3.2 Sosial bakgrunn

Er det slik at alle starter med like forutsetninger? Prestasjoner i skolen vil være påvirket av det Hjelland (2006) kaller *prestasjonsforskjeller*, som besitter to sentrale mekanismer. Den første setter foreldrene i fokus ved at deres kunnskaper og kompetanse kan være reproduserende for barnas valg av utdanning. Den andre mekanismen flytter fokuset mot selve prestasjonen, og resultatet som blir satt gjennom karakterer. Foreldre med lavere utdanning har ikke lik forutsetning til å formidle kunnskaper videre til barna, som de med høyere utdanning (s.6).

«Mye tyder på at skolen i første rekke treffer barn og unge fra «*snakkehjem*», de som har foreldre med høy grad av middelklassens kulturelle og sosiale kapital. Det handler derfor mye om hvem av elevene som behersker rådende symbolske og kulturelle koder» (Klyve, 2016, s. 32).

Den sosiale bakgrunnen legger derfor noen sentrale føringer for de unges fremtid. Dette vises også i deres sosiale egenskaper, der kunnskaper i sosiale prosesser blir vist. Skolen anses som den viktigste sosiale arenaen der en tilegner seg den kompetansen som trengs for å fungere i det sosiale liv (Frønes, 2013). Et resultat av mangel på sosiale egenskaper er ensomhet, der en kan føle seg utstøtt fra den sosiale omkretsen. Ettersom barne- og ungdomsperioden er den perioden i livet man er mest avhengig av omsorg, er det viktig å skape trygghet. Omsorgssvikt kan føre til frustrasjon og sinne hos barna som kan reflektere videre til deres sosiale liv (Utenforskommissjonens andre delrapport, 2022).

Sosioøkonomisk situasjon er sterkt forbundet med status og posisjon i samfunnet. Ved høy sosioøkonomisk status, vil man også ha bedre levekår, helse og levemåte (Schiefløe, 2019). Dette stiller individet sterkere i samfunnet og gir dermed større forutsetninger for å etablere en sterkere tilknytning til samfunnet basert på sosiale og økonomiske ressurser.

Sosiologen Pierre Bourdieu benytter begrepet “kapital” som kjernen i hans maktteori. To av kapitalformene han skriver om er *sosial* og *økonomisk* kapital (Larsen, 2019). Den sosiale kapitalen viser til de sosiale egenskapene et individ innehar, i form av nettverk og sosiale grupper. Økonomisk kapital er den mest grunnleggende kapitalformen. Desto høyere økonomisk kapital en har, jo mer “makt” har en i samfunnet. Et tredje bidrag er kulturell kapital, som viser til menneskets beherskelse av kulturelle goder i samfunnet, slik som kunnskap, dannelse og utdanning. Veien mot utenforskap er sjeldent selvvalgt, men forutsetninger for sosial aksept henger ofte tungt på individers deltagelse i samfunnet.

Vi har til nå presentert et rammeverk for det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Vi vil videre vise til metode og data, der vi fremlegger hvordan vi har innhentet vår empiriske data.

3. Metode og Data

“Alle vitenskaper har sine metodiske særpreg og ulike forklaringsprinsipper. Men de har det felles, at de har en spørrende holdning til verden, at de anvender vitenskapelige metoder for å studere virkeligheten, og at de gjør det på en så systematisk måte at resultatene de kommer frem til, er etterprøvbare” (Halvorsen, 2018, s. 25). Metoden en velger legger føringer for hvordan en innhenter data. Vi skal nå vise til hvilken metode vi har brukt i denne oppgaven.

3.1 Hvilken metode har vi brukt?

Datainnsamlingsmetode: Kvalitativt semistrukturert intervju (*inspirert av fenomenologisk metode*) og feltobservasjon + dokumentaren “Kunstneren og Tyven”.

Vi har valgt å ikke benytte oss av en kvantitativ tilnærming fordi målet da ville vært å trekke likheter mellom fenomener i samfunnet for å besvare problemstillingen. Vi ønsket heller å forstå hvordan disse fenomenene oppleves hos enkeltpersoner. Vi har derfor benyttet oss av elementer fra en fenomenologisk tilnærming. En slik metode gir oss muligheten til å forstå og beskrive opplevelser og erfaringer som vi innhenter fra vår informant.

Den semi-strukturerte intervjumetoden gir oss mulighet til å komme med oppfølgingsspørsmål for å oppklare eventuelle uklarheter, eller å komme med tilleggsspørsmål som vi kommer på underveis i intervjuet. På denne måten unngår vi at informantene blir låst på grunn av våre spørsmål, noe som gjør at de kan snakke fritt.

Det ble utført ett intervju. Intervjuet var erfaringsbasert med en tidligere innsatt som også spiller hovedrollen i dokumentarfilmen vi har analysert.

Videre skal vi vise til hvordan vi har samlet inn dataen.

3.2 Hvordan samlet vi dataen?

Et aspekt ved å forske på sosiale fenomener med bruk av dybdeintervju er at informantene kan gi åpne og utdypende svar. For å unngå invalid data er det viktig å la informanten snakke fritt og formulere seg med egne ord. Et verktøy forskeren kan bruke er en intervjuguide. En intervjuguide inneholder spørsmålene som skal stilles og informanten(e)

har fått denne tildelt på forhånd slik at informanten ikke føler noe ubehag eller blir overrasket over noen av spørsmålene som blir stilt. Dette skaper en trygghet for begge parter og informanten får også tid til å reflektere over spørsmålene før intervjuet. Før vi utformet intervjuguiden, ønsket vi mer kunnskap rundt problemstillingen. Vi valgte derfor å kontakte en ekspert innenfor feltet for å danne oss noen ideer som vi kunne bruke i intervjuet. Vi fant dette svært nyttig ettersom vedkommende hadde erfaring med utenforskap og kriminalitet i praksis. Vi kom derfor mer forberedt til intervjuet og fikk en bedre forståelse av temaene i intervjusituasjonen.

I en tidlig del av prosjektet brukte vi mye av tiden på å utforme spørsmål som skulle bli stilt i intervjuet. Dette var god trening til å reflektere over temaene, noe som hjalp oss til å konkretisere problemstillingen vår. Ettersom vi benytter oss av en fortolkende analysemetode, inspirert av fenomenologisk tradisjon, lar vi informanten lede samtalen slik at vi forstår fenomenene basert på informantens opplevelser. Intervjuguiden gjennomgikk flere endringer og vi fant det vanskelig å formulere åpne spørsmål ettersom vi hadde relativt lav kunnskap rundt temaene.

Under vårt intervju oppsto det ingen komplikasjoner under intervjuprosessen. Vi ønsket å la informanten bestemme hvor og når intervjuet skulle ta sted, ettersom vedkommende er en travel person. Det ble bestemt av vi skulle møtes på «Skype». Vi innledet intervjuet med litt småprat for å kjenne på stemningen, og samtalen begynte kjapt å flyte godt. Vi følte vi fikk skapt en god relasjon til informanten. Vi gjennomførte deretter en innledning, for formalitetens skyld, der vi takket informanten for å stille til intervju og fortalte litt om tidsomfanget av intervjuet. For at vi skulle kunne benytte oss av den kvalitative dataen i etterkant, tok vi opptak av intervjuet per telefon og video, slik at vi kunne analysere det vedkommende presenterte og la vekt på. Dette tillot oss samtidig å være deltagende i intervjuet uten å måtte notere underveis. Avslutningsvis spurte vi informanten om å trekke frem tre spesifikke temaer som var blitt nevnt, og om det var noe han mente burde legges til. Deretter avsluttet vi med en stor takk for at vedkommende stilte til intervju.

Transkribering av intervjuet ble utført tett i etterkant av samtalen. Dette tar oss videre til analysen av dataen og hvordan vi gikk frem med metoden.

3.3 Analyse av data

I gjennomgangen av de transkriberte intervjuene har vi brukt tematisk analyse. *“Den tematiske analysen er utbredt innenfor det meste av kvalitativ samfunnssforskning, der en forsøker å identifisere sosiale fenomener som er interessante på tvers av studiens informanter”* (Tjora, 2021, s. 250). Sosiologen John Law mener at en slik tilnærming ikke bidrar til noen konkrete konklusjoner eller kan beskrive eller forstå et fenomen helt sikkert, men slik tilnærming kan benyttes for å forstå erfaringer, meninger og opplevelser som kan skape forståelse for samfunnsaktuelle temaer (Tjora, 2021). Forskerens nysgjerrighet er ofte drivkraften og forskningsprosjektet kan få en mer personlig tilnærming ved bruk av en slik metode.

Med vår kunnskap med en slik analysemetode begynte vi å transkribere dataen. Etter en ferdigstilt, fjorten siders lang transkripsjon, valgte vi å skrive ut hele dokumentet slik at vi kunne systematisk gå gjennom og markere det vi syntes var interessant. Vårt mål med første del av analysen var å se etter spesifikke ord som vi kunne knytte opp mot vår problemstilling. Vi fant totalt tjuesyv ord. I tabellen nedenfor har vi plassert de ulike ordene.

Barndomsutenforskap	Ikke la barn føle seg utenfor
Skam	Bli glad i seg selv
Såret	Reparere barndomssår
Tannløs, 61 kilo, ødelagt, tisser blod	
Rehabilitering	Finne tilbake til seg selv
Inkludering	Bor i Groruddalen
Fremmedfrykt	Alle de andre barna skal føle seg velkomne
Jobber i Blå Kors	Fysisk aktivitet
Bygge relasjoner	Bolig, økonomi, nettverk
90% av verden, og så de 10%	Hverdagskompetanse
Voksen utenforskap	Stigmatisering
Ungdomstid	Frykt
Tilhørighet	

Tabell 1. Oversikt over ordene vi fant i intervjuet.

Videre skrev vi opp disse på en tavle, for å skape en oversikt over hva vi hadde innhentet. Dette ble utgangspunktet for videre analyse. Ettersom vi hadde funnet en del nøkkelord for

oppgaven, gikk vi tilbake til dokumentet og så etter sammenhenger mellom ordene. Et eksempel er «*barndoms-utenforskap*» og «*søken etter tilhørighet i ungdomsårene*», som underbygger hvordan han som barn følte seg utenfor og alene. Etter vi hadde gått gjennom hele dokumentet, og følte at vi hadde funnet de sentrale poengene han beskrev i intervjuet, fylte vi en tavle med et nytt tankekart og bestemte oss for hva vi ønsket å presentere. Under analyseprosessen leste vi transkripsjonen hver for oss, og markerte det vi syntes var interessant. Vi møtte også på situasjoner der vi tolket hans beskrivelser ulikt. Dette måtte vi løse ved å enten sende informanten en Mail for oppklaring eller å diskutere med hverandre for å komme til enighet.

Informanten i vårt prosjekt er med i dokumentarfilmen “Kunstneren og Tyven”, hvor han spiller seg selv. Vi har derfor valgt å bruke filmen som en del av empirien. Filmen var også det første innblikket vi fikk i livet hans, ettersom vi kontaktet ham i etterkant av foredraget som omhandlet filmen. Vi har sett filmen flere ganger, og etter hver gang ga historiene hans i intervjuet mer mening for oss.

Under foredraget beskrev vår informant flere nye hendelser og situasjoner som har påvirket livet hans. Vi fikk også mulighet til å stille spørsmål underveis. Vi noterte derfor ned spesifikke hendelser ved livet hans som han selv mente hadde ført han inn i et kriminelt liv. Denne informasjonen brakte ny mening til hendelser i filmen.

Etter å ha systematisert notater fra film, intervjutranskripsjon og feltobservasjonsnotater, hadde vi en mengde informasjon som manglet sammenheng. Da brukte vi igjen en tavle og noterte det vi hadde om de ulike temaene (*utenforskap og kriminalitet*). Deretter dro vi linjer mellom filmen, intervju og feltobservasjonsnotatene, for å belyse det vi ønsket å presentere.

3.4 Validitet

Validitet går ut på å innhente den dataen en mener er relevant for problemstillingen, og som kan besvare forskningsspørsmålene (Halvorsen, 2018 s 67). Respondenten vi har valgt for dette prosjektet er en aktør som har erfaring innenfor feltet. Vi mener dermed at dataen vi har innhentet er absolutt valid ettersom hans erfaringer og beskrivelser av fenomenet er i overensstemmelse med kravene for validitet.

3.5 Utvalg av informant og datakilde

Vi valgte vår informant fordi han har erfaring innenfor våre temaer. Etter et møte med vår informant ved et seminar på Campus, spurte vi vedkommende om å stille til et intervju. Basert på informantens livserfaringer og hans perspektiv på temaene, sendte vi han en mail og spesifiserte vår problemstilling. Vi avtalte videre å holde kontakt og komme tilbake til han når vi hadde ferdigstilt intervjuguide og samtykkeskjema.

3.6 Observasjon

Halvorsen (2018) definerer observasjon som metode som *“at vi bruker våre sanser på en mer disiplinert og gjennomtenkt måte enn det vi gjør til daglig”*. Observasjon gir oss muligheten til å se hva folk gjør, ikke bare hva de sier eller har sagt. Vår åpne observasjon blir i denne sammenhengen et seminar vi dro på arrangert av Universitetet i Stavanger.

Dokumentaren om vår informant ble vist, og han holdt et foredrag etterpå hvor vi fikk mer informasjon om hva som skjedde i perioden dokumentaren ble spilt inn. Vi fikk også innsyn i hva som foregikk bak kulissene under innspillingen. Han fortalte i tillegg mer om barndommen sin, og gikk i dybden om tiden *før* dokumentaren ble filmet. Etterpå fikk vi også muligheten til å stille spørsmål.

3.7 Etikk

De etiske retningslinjene innenfor forskning beskriver en ramme forskeren skal forholde seg til. Det vil si at forskeren står ansvarlig for at data som innhentes skal anvendes med respekt overfor informanter. Oppbevaringen av dataen skal kun være i besittelse av vedkommende som skal analysere den. Det finnes derfor ulik grad av sensitiv informasjon (fra gul til svart), der oppbevaringen av informasjonen skal håndteres i samsvar med grad av sensitivitet.

For at vår informant skulle føle seg trygg, meldte vi til *Norsk senter for forskningsdata* (NSD) som skulle avgjøre om vårt forskningsprosjekt sto til kravene. To viktige papirer NSD skal godkjenne er informasjonsskriv og intervjuguide. Dette er også papirer vi sender til informantene slik at de er informert om hva som vil bli spurt om og hva prosjektet går ut på.

3.8 Metodekritikk

Kunne vi valgt en annen metode for oppgaven? Ettersom vi har valgt et tema som forutsetter en kvalitativ studie var vi sikre på at vi ønsket å bruke fenomenologisk metode der vi benytter oss av semi-strukturert intervju. Ettersom vi underveis i prosessen har vært nødt til å gjøre endringer, er det ikke en ren fenomenologisk studie, men vi har brukt den metoden som inspirasjon til vårt arbeid. Ved å ta i bruk en kvantitativ metode ville vi ikke forstått fenomenets årsaksfaktorer, men hvor utbredt de er. Når vi i tillegg velger å bruke feltobservasjon får vi en annen vinkling på temaet siden informanten er i en annen setting

4. Empiri og drøfting

Vi skal i første del av empirikapittelet vise til dokumentarfilmen “Kunstneren og Tyven” (Ree, 2020), og skildre noen scener som belyser temaene utenforskap og kriminalitet. Vi skal etter det presentere vårt intervju med informanten. Teorier som ble presentert i teorikapittelet vil vi i dette kapittelet brukes for å fortolke sitater og fortellinger fra dokumentarfilmen og intervjuet.

Vi har gjort et skille i empirien i form av å først presentere dokumentaren og så presentere intervjuet. Dokumentaren blir presentert først ettersom dette er den første opplevelsen vi fikk av vår informants opplevde utenforskap og kriminalitet, samtidig som det gir leseren en liten oversikt over filmen og hovedpersonens liv.

Intervjuet ble gjennomført etter vi hadde sett dokumentaren flere ganger. Vi refererte til filmen flere ganger i intervjuet og brukte den i stor grad for å formulere spørsmål.

Alle sitater fra intervju og dokumentarfilm er markert i kursiv for utheving.

4.1 Kunstneren og Tyven

Vår informant besitter en av de to hovedrollene i dokumentaren *Kunstneren og Tyven* fra 2020, laget av Benjamin Ree. Vi får en kort oppsummering av vår informants liv fra barn til voksen. Tidlig i filmen får han spørsmål om han er med i en gjeng. Han forteller at av den gjengen på tretten han lenge var en del av, så er det bare to igjen. Nesten alle som tidligere var en del av hans nettverk, hans miljø, er nå døde. Enten på grunn av overdose, selvmord eller drap. På dette tidspunktet er vår informant tungt rusavhengig. Han veide

sekstien kilo og manglet mange tenner.

Denne dokumentaren ble laget i en mørk periode av vår informants liv. Han hadde i ruspåvirket tilstand, sammen med en kollega, stjålet to malerier fra et kunstgalleri. Han ble raskt arrestert for dette, men husket aldri hva han gjorde med bildet. Vi følger hans reise videre sammen med kunstneren som lagde disse to bildene, og i jakten etter bildene fant de noe enda viktigere - vennskap.

Én scene som skildrer temaet utenforskap er når kunstneren presenterer han med et bilde av seg selv som hun har malt. Det å sitte modell for henne var nemlig en slags betaling for skaden ved å stjele maleriene. Veggene hjemme hos han selv er dekket med bilder, både trykk og originaler, som viser hans interesse for kunst og kultur. I denne scenen bryter han derimot sammen når han ser maleriet av seg selv. Et spørsmål vi stilte oss, og som ble besvart under seminaret han holdt, var hvorfor han begynte å gråte da han så maleriet. På bakgrunn av hans historie fra barndommen og hans daværende selvilde kom følelsen av å bli *sett* som et sjokk. Han likte ikke hvem han var på dette tidspunktet, så det at noen kunne se på han som noe vakkert var overveldende og uventet. Han fortalte på seminaret at han på dette tidspunktet så på seg selv som søppel, som noe stygt.

En annen scene fra filmen, som skildrer hans problemer med rus, er når han skal legges inn på rehab. Han kjøper heroin på vei til klinikken og ender opp med å droppe hele innleggelsen. Han drar heller hjem til kunstneren. Dagen etter blir han kastet ut av samboeren og må flytte ut fra leiligheten hennes. Vi ser han da - i veldig ruspåvirket tilstand, pakke sammen tingene sine og gjøre seg klar for å flytte ut i skogen. Han har også snakket med en kompis som har sagt ja til å låne han en motorsykkel han nå skal ta ut på veien for å kjøre av seg sinnet. Denne turen ender opp med flere uker i koma, flere store operasjoner, rehabilitering for å lære seg å gå på nytt, og en fengselsdom.

En tredje scene er når han inne i fengselet prater med fengselspsykologen om at han snart skal løslates. Her skal han illustrere på en tavle hvordan livet hans har utviklet seg fra barn til voksen. Gjennom forklaringen forteller hovedpersonen at han nå begynner å finne seg selv. Mye av dette skyldes vennskapet med kunstneren og fysisk aktivitet inne i fengselet.

Det å slippe ut av fengselet var ikke noe han gledet seg til. Den neste scenen vi har valgt å trekke frem er derfor scenen når han akkurat har kommet ut av fengsel, når han står alene

og venter på en taxi. Realiteten treffer når han innser at ingen står og venter, og at han har så vidt penger til å komme seg inn til byen. Nå starter arbeidet med å skape et liv for seg selv med gode rutiner, jobb og relasjoner.

Ut ifra vår tolkning av filmen er det utviklingen han går gjennom som menneske vi finner mest interessant. Fra å være en traumatisert rusmisbruker som ikke ser lyst på fremtiden, til å bli et menneske som ønsker om å stifte familie og skape *gode relasjoner*.

4.2 Intervju

Grunnen til at vi ville gjøre et intervju var at vi ville snakke med en som hadde kjent på utenforskap og hadde erfaring fra et liv med kriminalitet. Vi tok kontakt med vår informant etter at vi hadde vært på et seminar han holdt ved Universitetet i Stavanger. Vi følte oss svært privilegerte som fikk lov til å intervju ham, og med hans åpenhet til temaene fikk vi et sterkt innblikk i hans liv. Dette er det vi har valgt å presentere fra vårt intervju.

Barneutenforskap

Da vi spurte vår informant hva han tenker rundt temaet utenforskap svarte han slik:

Det er det verste ordet jeg vet om, nå har jeg kommet til et punkt der at det ikke skjærer i magen lenger, det er en så stor del av det jeg jobber med og det er det som jeg prøver å gjøre en forskjell i samfunnet på da. Men det jeg tenker på, det er ... jeg kobler på disse følelsene allerede fra barndommen.

Tanken på det å være annerledes er noe han har følt på siden han var barn. Det å ikke ha tilgang til det samme som andre barn på hans alder – lekene de andre barna hadde, merkeklær, og ikke minst - støtte hjemmefra. Hans mor tok med seg hans to mindre søsken og forlot han og faren. De bodde da på en gård der begge foreldrene sto som eiere. Hans far måtte da ta opp et stort lån for å kjøpe ut moren. For å få endene til å møtes måtte hans far ta på seg ekstra arbeid.

En families sosioøkonomiske posisjon har sterk påvirkning når det kommer til levekår, helse og levemåte (Schieffloe, 2019). Mennesker med en lavere posisjon, vil dermed ha mindre makt i samfunnet. Det vil si at de som har en høyere sosioøkonomisk posisjon, ofte er forbundet med høy utdanning og kan med det være med på å påvirke strukturene. Kapital er derfor et viktig begrep. Bourdieu sin maktteori omhandler hvordan vi mennesker

søker etter makt i form av kapital. Ved å anvende sine ressurser kan man med det oppnå mer kapital som vil gi individet muligheten til å påvirke samfunnet, samtidig som en holder de med mindre kapital under seg. (Larsen, 2019). Dette perspektivet kan også avdekke sosiale ulikheter i samfunnet. Slik vår informant beskriver, hvor han ikke har tilgang til de samme tingene som resten av barna i klassen, kan dette tyde på at familien hadde lav økonomisk kapital.

Dette resulterte i at vår informant ble gående mye alene. Hjemme på gården var det dyr, og det var alltid noe å gjøre, men han var avhengig av hjelp fra andre barns foreldre for å komme seg på skole eller fotballtrening.

Allerede på dette tidspunktet begynte han å føle seg som en byrde. En byrde for andre barns foreldre. Han begynte å føle seg uønsket fordi han ikke hadde noen form for oppfølging hjemmefra. Hans far hadde ikke tid eller mulighet til å støtte han, så han havnet utenfor. *Såret var skapt.*

Han bruker dette såret gjentatte ganger når han refererer til sin barndom. Alle traumene og skammen skapte det han ser på som sår. Men kunne følelsen av utenforskap vært unngått dersom det var tiltak mot det? I en debattartikkel skrevet i Aftenposten (2019) belyser forskere tiltak som finnes, men som ikke tas i bruk. Ett slikt tiltak er terapeutisk innsats der kommunikasjon er det viktigste verktøyet for å skape trygghet for barn og ungdom. Arne Klyve (2016) tydeliggjør i sin forskning at stabilitet, kjærlighet og trygghet i oppveksten er viktig for identitetsutvikling og selvfølelse. Har du ikke fått den støtten og kjærligheten i oppveksten er det vanskelig, i voksen alder, å stole på andre mennesker og å finne tilhørighet.

Opplevelsene med lite stabilitet og trygghet har resultert i at vår informant som voksen har fått et veldig stort fokus på inkludering. Han bor i et nytt, velstående boligfelt der alle - ifølge han, tjener godt og er høyt utdannede. Såret fra barndommen har gjort at han nå prøver å inkludere de "fattige" barna, de som bor i boligfeltet nedenfor, eller som han kaller det: *ghettoen.*

Vi er veldig bevisste på det, både jeg og hun jeg bor med, at alle de andre barna skal føle seg like velkomne som våre, det er ikke forskjell på dem. Kommer de inn døra her så er de våre.

Første opplevelse med kriminalitet

En karriere innenfor kriminalitet kan påvirkes av flere faktorer, slik som arv og miljø. Kriminologen Cesare Lombroso (1835) mente at kriminalitet var biologisk determinert, som vil si at aktører ikke velger en vei inn mot et kriminelt liv, men at det er forutbestemt (Hauge, 2021). En motsetning til et slikt individorientert perspektiv er den symbolske interaksjonismen. Sosiologen Herbert Blumer mente at mennesker alltid utfører meningsfulle handlinger ut ifra situasjonen de befinner seg i. Gjennom det *refleksive selvet* vil aktøren forstå situasjonen og velge det beste alternativet. Den symbolske interaksjonismen mener derfor at en ikke er determinert ettersom aktøren responderer meningsfylt, kreativt og kritisk til situasjonen en befinner seg i (Aakvaag, 2008).

Rusen ble introdusert for vår informant allerede som tidlig ungdom da han begynte på videregående. En av årsakene til dette var at han slet med å finne tilhørighet på barne- og ungdomsskolen. Frønes (2013) beskriver hvor viktig jevnaldrende sosialisering er for barn og unge. Dette utgjør den primære arenaen for sosial utvikling og skaper grunnlaget for menneskets sosiale egenskaper, samt utviklingen av personlighet.

Vår informant var *minst* ett år yngre enn alle de andre i klassen, men fant likevel tilhørighet til en liten gruppe mennesker. Dette var en gruppe som introduserte han til rus og kriminalitet. Sosiologen Howard D. (Becker, 1963) beskriver disse aktørene som velger å utføre handlinger som ikke er i overensstemmelse med den riktige måten å handle på, som avvik. Ettersom de utfører handlinger som strider imot majoritetens normer og verdier. Vår informant hadde lenge slitt med å finne sin posisjon i sosiale grupper, men fant en tilhørighet med denne gjengen som “pushet grensene” og aksepterte han for den han var. Det kan være enklere å finne tilhørighet hos dem som er i samme eller lignende situasjon som en selv. Kvello skriver i sin empiriske forskning, om barn og unge som inngår i omkrets med andre antisosiale jevnaldrende, og at dette kan føre til avvikende oppførsel og handlinger slik som kriminalitet. Slike tendenser vil også forekomme i voksen alder ettersom deres antisosiale atferd vil være søkende etter likegyldige. Slike vennskap er ofte kortvarige og har negative virkninger på hverandre, noe som vil føre dem enda lenger ut av «normale» sosiale prosesser (Kvello, 2015). Selv om vår informant tilhørte en gruppe, var han fremdeles på utsiden av samfunnet:

Jeg følte et utenforskap til 90% av verden, så de 10% jeg ikke følte utenforskap for var jo egentlig også en del av et utenforskap, altså et rusmiljø, som sto utenfor loven.

Første konfrontasjon med rus var når vår informant ble tatt med en liten mengde hasj av en lærer. Dette var et klart regelbrudd, men denne læreren var mer opptatt av å bli godt likt av elevene enn å følge reglene, så det endte med at han kastet det. Ingen foreldre ble kontaktet. Som et resultat av å ikke få konsekvenser for sine handlinger, startet han å bruke hardere dop, blant annet kokain. Dette førte også til at han begynte å bruke narkotika ved flere anledninger, blant annet hjemme på rommet. Her ble han etter hvert konfrontert av sin far, når han fant en pose med kokain. Faren konfiskerte denne posen og gikk til politiet med den. Han hadde derimot en bekjent som jobbet i politiet, som destruerte beviset. Det vår informant ikke visste, var at han ikke skulle få noen konsekvenser denne gangen heller. Informanten tydeliggjorde i sitt foredrag at omsorgssvikt gjorde han usikker og var med på å skape såret. Han mener at mangelen på mannlige autoritære figurer i hans liv, og mangelen på konsekvenser, var med på å føre ham inn i kriminaliteten. Wikstrøm og Treiber argumenterer for at valg av handling blir filtrert gjennom menneskets moralske kompass. Med en støttende og tilstedeværende familie vil dette moralske kompasset være styrket og man har mindre sannsynlighet for å falle inn i et belastet miljø (Wikstrøm, 2016). Menneskets inngang til kriminalitet er ofte påvirket av miljø og familie. Per-Olof H. Wikstrøm og Kyle Treiber kaller dette *sosiale ulemper*, der sammensetningen av belastede miljøer og lite oppfølging av familien kan føre til kriminelle handlinger. Wikstrøm og Treiber diskuterer dermed sammenhengen av ungdommer som blir eksponert for situasjoner i barndommen og valg av handling som eldre.

Innen han hadde fylt 20 år var vår informant kriminell og rusavhengig. Da begynte han å forbinde utenforskap med det å være utstøtt, og det å være mindre verdt enn andre. Tilhørigheten til miljøet han nå var en del av ble sterkere og han ble mer involvert. De trappet opp sin kriminelle virksomhet og begynte å importere narkotika fra andre land, blant annet Nederland. På dette tidspunktet var han en del av et sosialt fellesskap, noe han hadde ønsket siden han var liten, men samtidig var det miljøet som trakk han bort fra samfunnets normer og regler.

Jeg var nå noe farlig, en risiko, noe skummelt, han var noe som ikke lenger hørte til i samfunnet.

Tanken om utenforskap kom tilbake, selv om han nå var del av et fellesskap.

Voksen utenforskap

Vår informant har hatt en karriere som tømrer. I vårt feltarbeid beskrev han hvordan tømreryrket var noe han mestret og trivdes med. Han hadde tatt kurs og blant annet lært seg tradisjonen nordisk håndlaft. Han presiserer i dokumentaren at han er en av få i landet som mestrer denne tradisjonen. Når vi spurte han under seminaret om det var en sammenheng mellom tømrerbransjen og kriminalitet, svarte han derimot at jobbene han gjorde var kun for å finansiere hans kriminelle behov, slik som rus. Teorien om rasjonelle valg (TRV) beskriver hvordan mennesker er rasjonelle, og vil handle ut ifra det mest nyttemaksimerende alternativet (Aakvaag, 2008). Vår informant beskriver at valget om å bli kriminell ikke var et *ønske*, men et resultat flere faktorer slik som omsorgssvikt, dårlig miljø og dårlige valg. Valget om å finansiere en kriminell karriere som tømrer, var derfor et rasjonelt valg ettersom det var nyttemaksimerende for hans behov for rus. I senere tid har det vist seg at dette ikke var det riktige valget, men det var det som ga han mest nytte på den tiden.

Vi presenterte vår informant med tre typer utenforskap, hentet fra et foredrag holdt av seksjonssjef ved arbeids- og velferdsdirektoratet; Ulf Andersen, i vårt intervju (NAV, 2022, 10:32); den første var det å ikke ønske å være en del av samfunnet - de som trives med trygd fordi det er en inntekt og de er fornøyde med det. Den andre er de som blir holdt ute fra samfunnet på grunn av helsemessige årsaker, eller at de mangler kompetanse og utdanning. Det siste eksemplet er de som ikke får lov til å være en del av samfunnet. Her var eksemplet om anleggsarbeidere som ikke får lærlingplass, men det kan brukes om så mange. De har kompetanse, kanskje til og med erfaring, men de slipper ikke inn fordi behovet ikke er der. Vår informant mener at han har vært innom alle disse tre fasene.

Det han mener var den verste følelsen av utenforskap var på slutten av hans rusavhengighet, når han var hekta på heroin og bodde på gaten. Det som startet som et ungdomsopprør med å gi fingeren til verden, pushe grenser og utfordre loven, utartet seg til følelsen av å miste tilgang til resten av samfunnet.

Det ble så intenst, når du ikke får øyekontakt med folk lenger og alle reagerer på deg. Det er umulig å skjule at du er utenfor. Det er jo ikke et ønske om utenforskap, men det er noen valg som fører til utenforskap, kanskje i søken etter det motsatte.

Det sosiologiske begrepet “stigmatisering” benyttes for å beskrive noen som blir utstøtt fra samfunnet basert på menneskers bedømming av andre. Edwin Lemert diskuterer i sitt forskningsprosjekt at en avviker blir stemplet som annerledes av dem som har definisjonsmakt, altså majoriteten i samfunnet (Hauge, 2001). Vår informant omtaler utenforskap og stigmatisering som noe skummelt og beskriver det som frykt, ofte for fremmede.

Som voksen og som det utenforskapet jeg har stått og følt på, så ser jeg jo frykt for å møte blikket mitt, frykt for det ukjente, frykt for hva som kan skje, stigmatiseringen, det er ikke mitt problem, han fortjener det sikkert, han har valgt det selv, vi kan ikke hjelpe han. Tør ikke hjelpe, det er mye frykt, folk er jo redde.

Da vår informant i sitt foredrag beskrev sine verste opplevelser med utenforskap, trakk han frem den tiden han var heroinmisbruker. På den tiden hadde han akkurat råd til en daglig dose, men ikke mer. Livet ble så ekstremt at han ønsket å ta livet av seg i form av en overdose. For å gjøre det måtte han spare opp fire dagsdoser med heroin, noe som var vanskelig når han var avhengig av sin daglige dose. Den følelsen av frustrasjon, ønsket om å dø, men ikke å få det til var noe av det vondeste han har opplevd. På dette tidspunktet hadde han ingen tilhørighet til samfunnet. Durkheim beskriver i sin teori om selvmordet at mennesker som ikke finner sin tilhørighet til samfunnet kan begå selvmord. Dette kommer av at individet ikke tilvenner seg strukturenes regler og normer.

Mira Aaboen Sletten og Christer Hyggen (2013) omtaler marginalisering som en prosess der mennesker blir presset ut av samfunnet. Et utfall av en slik prosess fører til sosial eksklusjon, noe som vil få alvorlige konsekvenser for menneskets deltagelse i samfunnet. Det å bli sosialt ekskludert gjør det vanskelig å komme tilbake og å finne sin plass i samfunnet. Typiske trekk for dem som står utenfor er ofte lavt betalte jobber og dårlige leve- og boforhold.

For å samle mer informasjon på dette temaet snakket vi med Ingrid Neteland, som er ansatt i Røde Kors Stavanger. Hun presenterte tre pilarer som de i Røde Kors mener er viktig for å forebygge utenforskap. Disse pilarene var bolig, fritidsordning, og jobb. For å kunne være en del av samfunnet så er det viktig å ha disse tre grunnleggende pilarene.

Hvis du har bolig, men ingenting å fylle fritiden med, så hjelper ikke det. Har du fritid, men ingen bolig, så kommer du ingen vei. Er du i arbeid, men uten en plass å bo så sier det seg jo selv, det går jo ikke. De tre tingene må være på plass.

Vår informant understreker at utenforskap er et sentralt begrep for inngang til et kriminelt liv. For han selv som har opplevd dette, var det å skape rutiner og nye relasjoner viktig for å komme seg ut av miljøet han var i. Med hans kompetanse innenfor temaet har han fått seg jobb i Blå Kors Oslo. Blå Kors jobber aktivt med mennesker med avhengighet og som ønsker å komme seg inn i samfunnet igjen. De har etablert programmet “hverdagskompetanse” der en på nytt skal lære seg grunnleggende aktiviteter slik som nettbank og bussbillett. Etter vi presenterte Netelands tre pilarer for informanten beskrev han viktigheten av disse og utdypet:

Du må skaffe deg en bolig, men den boligen skal jo være et hjem, og hvordan får du den til å bli et hjem? Det er jo å bygge relasjoner. Relasjoner er inne i alt det her. Det er også dette med fysisk aktivitet. Du må ha en arena, fysisk aktivitet og trening.

Skam

Det å føle seg utenfor og det å være annerledes har alltid vært en del av vår informants liv, noe han fortsatt kjenner på. I intervjuet så hadde han i tillegg mye fokus på skam. Han har levd et hardt liv og båret på mye skam helt fra barndommen og opp gjennom oppveksten til voksen alder. Helt fra barndommen da han var avhengig av hjelp fra andre for å komme seg på treninger eller sosiale arrangementer, og opp til voksen alder da han så hvordan han såret folk og hvordan han hadde forandret seg både fysisk, men også som person. Han har hatt flere *gode* perioder der han har vært nykter, glad og i lønnet arbeid. Det som da stoppet han fra å komme seg inn blant folk og å få venner var traumene han gikk og bar på. Skammen. Er skam en bakside av kriminalitet og utenforskap? Stempelet som kriminell og rusavhengig gjorde at han opplevde å skamme seg mye blant folk, men den verste skammen var derimot den han hadde overfor seg selv. Hva han hadde gjort med seg selv og kroppen sin. Hvordan han såret de rundt seg og de som brydde seg om han.

Det å få de blikkene fra meg selv, på meg selv når jeg ser konsekvensene av det jeg har gjort. Det første er jo det å se på hva jeg gjorde mot meg selv fysisk. Se hvordan jeg ødela meg selv. Den følelsen av å se hva faen jeg har gjort. Det var ikke mer igjen av meg. Tannløs, 61 kilo, ødelagt, tisser blod. Skammen av å klare å gjøre noe sånt med kroppen

sin. Også er det skammen av å se hva jeg gjorde mot andre mennesker, skammet meg over hva jeg påførte andre, når jeg så at andre hadde det vondt på grunn av meg.

Som vi nevner tidligere i oppgaven, er det å være sosialt tilknyttet samfunnet helt avgjørende for å ikke bli ansett som en «outsider». Travis Hirschi mener at det å skape sosiale bånd helt fra barndomstiden er viktig for å lære seg de sosiale egenskapene man trenger i ungdomstiden og frem til voksen alder. Vår informant fant tilhørighet til en gruppe mennesker og knyttet sosiale bånd til dem. Hvorfor har det seg slik at han fremdeles havnet på utsiden av samfunnet? Et svar på det, er at da han var ungdom følte han en stolthet i at folk så rart på han. Det at de andre ungdommene visste at han røyket, stjal biler og råkjørte. Det var fascinerende, og han likte følelsen av at de andre så på han som en “*bad boy*” som hang med de tøffe folka og festet *fra onsdag til onsdag (ref. film)*. Det han ikke regnet med var at dette skulle henge igjen i voksen alder. Da han ble eldre og folk ikke møtte blikket hans var det ikke lenger noen stolthet i det å være kriminell. Han var nå en del av et kriminelt miljø der flere var sterkt avhengig av narkotika, men en slik avhengighet vil også ha konsekvenser.

Når jeg var 18 år gammel var vi tretten venner i det samme miljøet. Nå er vi bare to igjen.

Man trenger ikke å se lenge på vår informant for å skjønne at han har levd et hardt liv. Han har syv tatoveringer av røde roser for å symbolisere en ødelagt barndom. Han har tatovert to demoner på høyre arm som han bruker mye tid på å krangle med. Han har tatovert en djevil bak på hodeskallen for å vise at det er en ond makt som konstant hvisker han i øret og påvirker han negativt. Begge albueene er tatovert med spindelvev, noe som symboliserer at han har sonet lange fengselsdommer.

En tatovert rød rose betyr en tapt barndom – en ødelagt oppvekst. Jeg har syv røde roser. Jeg har to teatermasker som skriker. Jeg har to demoner inne i armen som kontrollerer ting. Jeg sloss med dem av og til. De sitter å kikker.

Terje Carlsen (2004) skriver i tidsskriftet «Den norske legeförening» at mennesker med en trøblete bakgrunn som har problemer med å uttrykke seg verbalt, ofte ønsker å vise det gjennom kunst og handlinger. Tatoveringene kan dermed tolkes som et uttrykk for det som foregår på innsiden.

Sorg som utløsende faktor for manglende tilhørighet

Vår informant mistet sine to søsken og en forelder da moren forlot dem. Han mistet også sin bestefar da han var barn. Han følte seg alene og ensom, han hadde ingen. I dokumentaren beskriver han smerten han kjenner på og sorgen, noe som gjør at han igjen og igjen får lyst til å ruse seg. Dette for å bli det han kaller *empatiløs*. Når han er ruset så føler han ingenting og sorgen og skammen blir satt på pause. En sterk scene i filmen er når han sitter på toget og tenker på familien sin.

I det siste har jeg følt at folk rundt meg ikke vil ha noen med meg å gjøre. At mine nærmeste vil stikke av. Det gjør at jeg får lyst til å ruse meg. Da blir jeg empatiløs.

Følelsen av å stå på utsiden og såret fra barndommen gjorde at han søkte etter tilhørighet i feil miljø og til slutt endte opp med å begå kriminalitet. Dette ga han derimot ikke noen god følelse. Han hadde funnet en form for tilhørighet, men han likte ikke denne personen han var i ferd med å bli.

Det var ikke noe jeg følte meg vel med, jeg likte ikke spenningen. Det var noe skittent, det var ikke meg. Jeg følte at jeg hadde intellekt og en samvittighet som ikke passet inn iblant disse menneskene, men likevel ... så var det tilhørighet da.

Teorien om rasjonelle valg setter aktøren i fokus og argumenterer for at individet i samfunnet styrer sine valg ut ifra egen nytte (Aakvaag, 2008). Var det rasjonelt å fortette sin kriminelle løpebane selv om han ikke likte spenningen? En kan derfor argumentere for at valget om å forbli i gruppen var ga han mer egennytte enn å forlate gruppen. Selv om han fant tilhørighet i en gruppe, følte han seg fortsatt annerledes og alene. Dette er en følelse vår informant har hatt hele livet.

Jeg har ofte tenkt at jeg satte meg over de andre jeg har stått på utsiden med. Jeg har alltid hatt en bokhylle, jeg har alltid lest, jeg har alltid filosofert over ting, utforsket ting intellektuelt som jeg aldri har kunne delt med noen på den andre siden av loven, eller de som jeg har hatt rundt meg. Så jeg har blitt gående alene.

Selv om han ikke likte å drive på med kriminell aktivitet, så veide ønsket om tilhørighet og venner tyngre. Risikoen han tok var kanskje verdt det om det resulterte i at han kunne være en del av et fellesskap. Han følte seg ikke komfortabel i det kriminelle miljøet, men det var bedre enn å være alene.

Vår informant snakker mye om viktigheten av nettverk. Du trenger ikke å ha mange mennesker rundt deg, men det handler om det å finne de *riktige* personene, som gir deg støtte. Dette, sier han, har hjulpet han til å finne seg selv, og å akseptere seg selv i voksen alder.

Noe som er veldig fascinerende – noe vår informant omtaler som et paradoks, er at han nå, i voksen alder med høy utdanning og stabil økonomi, finner seg selv i en posisjon der han ikke lenger er fornøyd med å være på «innsiden». Vi spurte han derfor om han noen gang hadde sett for seg et slags ideal på hva som var et «normalt» menneske:

På den ene siden var det noe veldig maskulint, sterkt, trygt, alfa som gjorde akkurat det han ville, det som gjorde han lykkelig og bøyde seg ikke for noen. På den andre siden så jeg snev av min far som er snusfornuftig, konservativ og forsiktig – jeg forakter det jo egentlig. Alt det min far sto for på mange måter, stemmer høyre, masker og alt det der. Så det var på en måte en blanding av de to der som kunne fungere, det jeg har lett etter, som jeg tror er området jeg har landa i selv. Passe mye fornuft, passe mye galskap.

Fengsel

Vår informant har vært i fengsel flere ganger. Både korte og noen lange dommer. Vi spurte om hans inntrykk av utenforskap hadde endret seg før, under eller etter soning. Her var han ganske klar på at svaret var nei. Det som skjedde når han sonet første gang var at han fant en gruppe med mennesker med mange felles interesser. Han fant enda mer tilhørighet i miljøet han var en del av. Han kom ut med “*en blekke full av navn og nummer*” som han sa på sitt seminar. Det kriminelle nettverket hans hadde blitt større.

I vårt feltarbeid fortalte informanten at det var mange normer og regler på innsiden av fengselet, og at han var en av de som fulgte de til punkt og prikke. Dette er et fascinerende paradoks; på innsiden av et fengsel klarte han å følge de normene og reglene som var gjeldende. Hvorfor klarte han det ikke på utsiden? På utsiden var det å ikke følge normer og regler det som gjorde at han endte opp i fengsel. Det er det å ikke følge samfunnets betingelser Emilé Durkheim mente førte til anomi - som igjen kunne føre til avvikende oppførsel, som kriminalitet eller selvmord.

Vår informant var godt likt inne i fengselet, spesielt godt likt var han av en av vaktene.

Vakten kunne komme inn på cella hans for å prate. De tok en røyk, pratet sammen, og leste sammen. Denne vakten så ikke på han som en farlig kriminell og rusavhengig, han så på han som et menneske. Dette er kanskje det beste minnet vår informant har fra fengselet. Her opplevde han følelsen av å bli sett. Det å bli sett på som et normalt menneske.

Ut av utenforskap?

Etter den siste fengselsdommen bestemte vår informant seg for å endelig få orden på livet sitt. Han skulle få seg kjæreste og stifte familie. Travis Hirschi argumenterer for at mennesker med sosiale strukturer rundt seg har mindre sannsynlighet for å havne i kriminelle miljøer. Slike strukturer hadde ikke vår informant opplevd tidligere, men etter den siste soningen var han bestemt på at dette var noe han ønsket å oppnå. Han begynte å utdanne seg som sykepleier, men fant til slutt ut at det ikke var noe for han. Han tok likevel valget med å danne strukturer og relasjoner videre med seg, og skaffet seg blant annet en bachelorgrad innenfor trening og helse.

Såret fra barndommen, skammen fra voksen alder og følelsen av utilpasshet er fortsatt noe han bærer på. Men han har snudd de vonde tankene og bruker det i dag som noe positivt, der han holder foredrag og lever et sunt liv med mye aktivitet og gode relasjoner. I dokumentarfilmen «Kunstneren og Tyven» ser vi den utrolige utviklingen han har hatt.

To scener som skildrer farens forhold til «tyven», er da han spiser middag hos faren, og både faren og stemoren unngår å se ham i øynene. Mye kan tyde på at dette var på grunn av tyvens rusavhengighet. Den andre scenen er etter hans tilbakekomst fra fengselet når han er rusfri. Da møtes han og faren på en sushirestaurant i Stavanger. Faren virket endelig stolt over sønnen sin og spør om hans fremtidsplaner.

Hvordan går det med «tyven» nå?

Det var den siste fengselsperioden som fikk han til å innse at fysisk aktivitet var det som skulle holde ham vekk fra narkotika og gamle synder. Han begynte å trene, mye. Han meldte seg inn i et treningssenter og fant seg flere venner der. Det var folk på hans egen alder som ikke bare var gode treningskamerater, men som også utviklet seg til gode venner.

Det å klare å skape et nettverk, et riktig nettverk, mennesker som jeg stoler på om som jeg kan tørre å være ærlig med. Det å finne meg selv i voksen alder og bli trygg på meg selv.

En stund etter siste fengselsdom, fikk han struktur på livet og fikk skapt nye relasjoner. Nå var han kommet «på innsiden», han hadde kjæreste, han hadde blitt bonus-pappa, han hadde venner, stabil jobb og fritidsaktivitet. Da fikk vår informant en fascinerende åpenbaring; han passet ikke inn i dette A4-livet. Han begynte å savne det å være annerledes. Det kan virke som at det å være annerledes var mer komfortabelt enn det å skulle passe inn.

Så er det et paradoks da, at når jeg endelig gjør det, så velger jeg å plassere meg litt på utsiden igjen – i voksenalder, høyt utdanna alder, med god jobb og penger. Da tatoverer jeg meg i ansiktet, piercer meg i trynet liksom. Da for å sette meg litt på utsiden. Men nå eier jeg det. Det er helt greit å ikke passe inn i den j**** formen. Så nå gjør jeg det jeg gjør fordi det er det som er meg. Nå føler jeg ikke på noen utenforskap.

5. Avslutning/konklusjon

Vi har i denne oppgaven forsøkt å belyse temaene utenforskap og kriminalitet basert på erfaringer fra informant og relevant teori. Vår informants opplevelser har vært grunnlaget for empirien, der vi har hentet ut den informasjonen fra intervjuet vi syntes var interessant å belyse.

Vi ser – ut ifra våre studier, at det å bli sett som barn, er helt essensielt for utviklingen. Klyve (2016) mener at barnets utvikling er helt avhengig av et stabilt og trygt hjem. Ut ifra våre funn ser vi tydelig at dette har hatt en innvirkning på vår informants tilknytning til samfunnet. Uten denne tryggheten vil det være vanskelig å finne tilhørighet hos andre. Vår informants opplevde situasjoner fra barndommen beskriver han som traumatiserende, ettersom han ikke opplevde trygghet hjemme.

Kriminalitet og utenforskap er to samfunnsaktuelle problemer som ofte har en sammenheng der mennesker som står utenfor lengter etter tilhørighet. Vår informants opplevde utenforskap var utgangspunkt for hans inngang til kriminalitet. Hans barndom var med å skape et *sår*, der følelsen av å være annerledes, og det å ikke tilhøre noen sosiale grupper, førte han inn i et dårlig miljø når han startet på videregående skole. Her ble rusen introdusert for ham, som for øvrig skulle føre han enda lenger bort fra samfunnet. Dette ville Durkheim sett på som et resultat av svak integrasjon, noe han mente kunne føre til avvikende oppførsel, som kriminalitet.

Vi konkluderer da med at utenforskap ikke et forutbestemt fenomen, men noe som utvikler seg over tid. Det vil si at individer i samfunnet besitter en definisjonsmakt over hvem som skal “fryses ut” eller ikke. Slik som vår informant beskriver barndommen, der han ikke hadde de samme merkeklærne som resten av klassen, skapte det en følelse i ham om at han var annerledes.

Ut ifra hvordan han beskrev sin barndom og hvordan den utviklet seg, kan det tyde på at han mistet en form for moral. Han begynte å lete etter sosiale grupper som aksepterte han for den han var, uavhengig av hva disse menneskene sto for. Dette kommer også frem i intervjuet hvor han sier at han så opp til dem som “pushet grensene”.

Utenforskap kan derfor være et resultat av kriminalitet, men kriminalitet kan også være sterkt påvirket av utenforskap. Vi ser derfor en sammenheng mellom utenforskap og kriminalitet i vår forskning, der kriminelle handlinger kan være et forsøk på å bli sett.

Videre forskning

Forskningsprosjektet har sine begrensninger som gjør det vanskelig å generalisere. Studiens omfang begrenses i form av antall informanter og tidsperspektiv. Dersom det hadde blitt gjort en studie ved ulike tidspunkter med likt utgangspunkt, vil man være mer åpen for et generaliserende prosjekt. Vi er derfor avhengig av å benytte oss av sekundærdata for å kunne underbygge drøftingen av data innhentet fra informanter med teori. Et annet argument er at det geografiske omfanget som brukt i prosjektet ikke står til krav for generalisering. For videre forskning vil det være interessant å øke antall informanter og sammenligne deres opplevde utenforskap og kriminalitet. Ved å ta i bruk en kvantitativ studie, med fokus på utdanning og sosialbakgrunn for å utforske menneskers forutsetning for å havne i en slik posisjon vil også være en interessant forskning

6. Litteraturliste

- Aakvaag, Gunnar (2008) Moderne sosiologisk teori. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Becker, H. S. (2005). Outsidere: Studier i avvigelsessociologi. Hans Reitzels Forlag.
- Busch, T. (2021). Akademisk skriving: For bachelor- og masterstudenter (2.utg.).
Fagbokforlaget
- Carlsen, T. (2004). Tatoveringer som meningsdannelse, Tidsskriftet - Den norske legeforening. <https://tidsskriftet.no/2004/07/kronikk/tatovering-som-meningsdannelse?fbclid=IwAR21vTVIX1LzLB0F5swEWwGAHc4Jd7EAqwUykvkRxGPKWJLcGbSbk8UHims>
- Christie, N. (2004). En passende mengde kriminalitet. Universitetsforlaget.
- Halvorsen, K. (2018). Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode (7. utgave) Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Hagen, K. A., Backer-Grøndahl, A., Idsøe, T., Olseth, A.R., Frønes, I. (2019, 15.Juli).
Forskere: Tiltak mot utenforskap finnes, men tas ikke i bruk. Aftenposten.
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/xP7POX/forskere-tiltak-mot-utenforskap-finnes-men-tas-ikke-i-bruk>
- Hauge, R. (2001). Kriminalitetens årsaker (2.utg.). Universitetsforlag.
- Helgesen, G.M. (2016, 11.Februar). Utenforskap må bekjempes. Kommunalrapport,
Meninger.
<https://www.kommunal-rapport.no/kronikk/utenforskap-ma-bekjempes/112698/>
- Helland, H. (2006). Reproduksjon av sosial ulikhet. Er sosial bakgrunn av betydning for valg av utdanningsretning?
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2006-01-02>
- Johansen, N.B. (2020). Hva er kriminalitet. Universitetsforlaget.
- Kjølsrød, L. & Frønes, I. (2020). Det norske samfunn (1. utgave, 2 opplag 2020).
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

- Klyve, A., Sinte, unge, villfarne menn, 2016, Fagbokforlaget.
- Kvello, Ø. og Wendelborg, C., (01.02.09), Oppfølgingsteam for unge lovbrytere, NTNU Samfunnsforskning AS. ISBN: 978-82-7570-184-6
- Larsen, H. (2019) Den nye kultursosiologien (1 utgave) Oslo: Universitetsforlaget.
- Memu - Mennesket og muligheter presse. (2022, 3.Februar). Ungt utenforskap- Ulf Andersen, Statistikkjef i NAV [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=rMy1uRmZEAA&t=694s>
- Stavanger kommunes utenforskapskommisjon, 13.01.22, Ungt utenforskap i Stavanger, Stavanger kommune.
https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/politikk/utenforskapskommisjonen/delrapport-2_ungt-utenforskap_interaktivpdf_sg.pdf
- Schiefloe, P.M. (2019). Mennesker og samfunn: Innføring i sosiologisk forståelse (3.utg.). Fagbokforlaget.
- Sletten, M. A. & Hyggen, C., Ungdom, frafall og marginalisering, 2013, Norges Forskningsråd.
<https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1254000811978.pdf>
- Spilde, I. (2018). Miljø kan være arv. Forskning.no.
<https://forskning.no/psykologi-ny-dna/miljo-kan-ogsaa-vaere-arv/290954>
- Stuvøy, I. og Tøndel, G, Tjora, A. (red) En smak av forskning 1. utgave, 2. opplag, Cappelen Damm AS, Oslo, 2021
- Thompson, K. (2016, April. 4). Hirschi's Social Control Theory of Crime.
<https://revisesociology.com/2016/04/04/hirschi-control-theory-crime/>
- Tjora, A., (2021, 23. februar) Utenforskap, I store norske leksikon.
<https://snl.no/utenforskap>
- Tjora, A. (2021, 4.August). Stigma (Samfunnsvitenskap). I Store norske leksikon.
https://snl.no/stigma_-_samfunnsvitenskap

Wikstrøm, P.O.H & Treiber, K. (2016). Social disadvantage and crime:
A Criminological Puzzle.. <https://doi.org/10.1177/0002764216643134>

Ree, O. (2020). *Kunstneren og Tyven* [film]. Euforia.

Vedlegg

Intervjuguide

Bachelorens arbeidstitel:

“Tyvens” opplevde kriminalitet og utenforskap - i et sosiologisk lys

Problemstilling:

Kriminalitet og utenforskap i sosiologisk lys. Presentert ved scener fra en dokumentarfilm og intervju med en tidligere kriminell.

Om prosjektet:

Med utgangspunkt i filmen Kunsteren og Tyven, utdyping av Tyvens' erfaringer via intervju og litteraturstudier ønsker vi å utforske sammenhenger mellom utenforskap og kriminalitet. Informanten er en offentlig person og en mann som har sittet inne.

Utdeling av informasjonsskriv:

Utdeling av informasjonsskriv vil bli utlevert til informant.

Bakgrunnsopplysninger informant:

Mann, 42. Tidligere kriminell. Tidligere rusavhengig. Offentlig person som bruker mye av sin fritid på å snakke om sin fortid. Har spilt seg selv i filmen Kunsteren og Tyven.

Gjennomføring av intervju og metode

- Vi vil benytte oss av et semi-strukturert intervju med Tyven. Vi kommer da til å bruke Zoom eller Skype ettersom informanten ikke bor i byen og foretrekker dette. Vi bruker da en kvalitativ metode der vi ønsker en god samtale med informanten, og vi har fått hans tillatelse til å ta lydopptak av intervjuet.
- Målet med intervjuet blir dermed å stille åpne spørsmål der vi kan tilegne oss gode svar og komme med oppfølgingsspørsmål der det trengs. Informanten er vant til å bli intervjuet og har vist stor velvillighet overfor oss og interesse for det temaet vi skal ta opp. Selve intervjuguiden:

Innledning

1. Takk for at du stiller opp til intervju.
2. Informer om muligheten for å trekke seg på ethvert tidspunkt.
3. Opplyse om hvordan samtalen vil bli oppbevart, samt hvordan vi vil behandle opptaket.
4. Stille spørsmål om han vil ha grovutkast av oppgaven til gjennomlesing før den levers og dermed blir offentlig.
5. En rask gjennomgang av hva som vil skje og hva intervjuet handler om.

Intervjuspørsmål

1. Hva tenker du når jeg sier utenforskap?
2. Hvilken rolle spilte utenforskap for din inngang til kriminalitet?
3. Når du var ferdig sonet første gang, endret det din opplevelse av utenforskap?
4. Hvordan føler du kriminalomsorgen her i landet fungerer ut fra din egen erfaring?
5. Hvilke forhold i samfunnet er den mest sentrale grunnen til utenforskap slik du har opplevd det?
6. Du har pratet en del om skam. Er det skammen fra deg selv eller fra samfunnet du kjente sterkest på.
7. Et viktig tema fra filmen er det at du ønsker å bli sett. Kan du si litt om hvordan det føltes å ikke være en del av samfunnet?
8. Har du noen forslag til hvordan vi i Norge kan arbeide med og forebygge utenforskap?

Avslutning:

1. Be informanten trekke ut tre ting vedkommende mener var de viktigste temaene som ble tatt med i intervjuet.
2. Spør informanten om det er noe mer han ønsker å legge til.
3. Spør informanten om vi kan kontakte han igjen om det blir aktuelt.
4. Avslutte med en stor takk for at informanten stilte opp til intervju.

Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjekt om utenforskap, menn og kriminalitet?

Arbeidstittel: *“Tyvens” opplevde kriminalitet og utenforskap - i et sosiologisk lys*

Dette er et informasjonsskriv i forbindelse med spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få mer kunnskap om kriminalitet og utenforskap. Vi vil avgrense oppgaven vår til søkelys på menn. Forskningsprosjektet er knyttet til vår i bachelorgrad i sosiologi og vil kunne ut i en bacheloroppgave ved Universitetet i Stavanger, Institutt for Medie- og Samfunnsfag.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet vårt med prosjektet er å få mer kunnskap om sammenhenger mellom utenforskap blant menn og veien inn i et kriminelt liv. Vi avgrenser oss til å se på norske menn og stiller følgende spørsmål med utgangspunkt i litteratursøk, analyse av en film (Tyven og Kunstneren) og intervju med Tyven som blir portrettert i filmen:

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Som avklart med Tyven i filmen etter et seminar med utgangspunkt i filmen *Kunstneren og Tyven* er vi interessert i å gjøre et intervju med deg som kan inngå i vår bacheloroppgave. Håper det står ved lag at du kan stille til intervju. Dette skrevet gir deg mer informasjon om hva vi vil snakke med deg om.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi ønsker å intervju deg. I intervjuet stiller vi deg åpne spørsmål som du svarer på slik du ønsker. Vi har vedlagt intervjuguiden her i skrivet. Så der kan du se hva vi tenker å ta opp. Vi overlater til deg å bestemme hvor mye tid du vil sette av til intervjuet. Vi håper at vi kan ha flere runder med samtale hvor vi kan komme tilbake og stille oppfølgingsspørsmål. Du vil også få anledning til å lese gjennom det vi har skrevet og se hvordan vi har brukt det du har fortalt oss.

Det er frivillig å delta

Vi vil understreke at selv om vi har snakket med deg om dette på forhånd så er det frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger og det du har fortalt oss vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Vi er to studenter som kommer til å ha tilgang til opplysningene oppgitt i intervjuet. I tillegg vil vår veileder få informasjonen ved å lese vår oppgave. Opptakene kommer til å bli lagret på et eget minnekort som kun skal brukes til dette prosjektet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2022. Når bachelor-oppgaven er levert/godkjent slettes alt av data.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved Åse Elisabeth Vagli – aase.vagli@uis.no
- Studenter – Rune Aas Lium: 93 07 90 20 eller Even Fredriksen: 45 50 28 96
- Vårt personvernombud: Rolf Jegervatn – rolf.jegervatn@uis.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Åse Elisabeth Vagli
(Forsker/veileder)

Rune Aas Lium
(student)

Even Fredriksen
(student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)